ÇITIR ÇITIR FELSEFE

21. BASKI

Brigitte Labbé - Michel Puech

DOĞA VE KİRLİLİK

Resimleyen: Jacques Azam

günışığı kitaplığı

ÇITIR ÇITIR FELSEFE

Hayatı anlatan kitaplar

Dünya çocukları bu diziyi okuyor! Yaşamı ve dünyanın işleyişini anlamaya çalışan çocuklara, temel kavramları, doğru sorular sorarak düşündüren dizi, gerçek yaşamdan pek çok renkli örnekle dolu. Çocuklar, öğretmenler ve anne babalar, her kitapta farklı bir kavram üzerine birlikte düşünüyorlar, birlikte konuşuyorlar.

DOĞA VE KİRLİLİK

İnsan, zekâsı sayesinde hayatını kolaylaştıran binlerce şey icat etti. Büyük bir uygarlık yarattı. Ama bunu yaparken, kendini gitgide bütün diğer canlılardan üstün hissetmeye başladı. Doğaya istediği gibi kullanabileceği dev bir depo, her şeyi atabileceği devasa bir çöplük gibi davrandı. Sonunda insan, kendisinin de doğanın parçası olduğunu, yeryüzünü paylaşan, yaşamları birbirine bağlı canlılardan yalnızca biri olduğunu unuttu...

Dizinin onuncu kitabı, çocukların geleceği için özell
önemli olan "doğa" ve "kirlilik" konularını tartışıyor

günışığı kitaplığı

THG
100709
CAN

ISBN 978-975-622
9 789756 22745

ÇITIR ÇITIR FELSEFE

Brigitte **Labbé** - Michel **Puech**

DOĞA VE KİRLİLİK

Resimleyen: **Jacques Azam**
Türkçesi: **Azade Aslan**

günışığı kitaplığı

İÇİNDEKİLER

Berbat olmuş bir tatil 3
Evet ama, bunun keyfi de başka! 5
Komşunun kedisi öldü 7
Alara'nın partisi 9
Sarıkız'ın döngüsü 12
Döngü kırıcı Mehmet 13
Daha hızlı, daha yüksek,
daha uzak, daha güçlü... 16
Atık fabrikaları 17
Başka çözümler bulmak 18
Tek bir gezegen... bir sürü ülke 20
Çernobil 22
Risk yaratmak 24
Damla'nın kahverengi gözleri 25
Abrakadabra! 26
Bilme hakkı... 27
... ve karar verme hakkı 28
Biftek, bisiklet ve nükleer elektrik? 29
Fırtına bir araç mı, bir arkadaş mı? 30
Döşemeköy 32
Beyaz Dağ kadar beyaz dişler 34
Onur'un öğle yemeği 36
Doğayla birlikte uygarlaşmak 38

Berbat olmuş bir tatil

Jülide ve Faruk her tatilde dağa giderdi; ama geçen yıl, yüksek patikalarda yaptıkları onuncu 5 saatlik yürüyüşten sonra o kadar çok söylendiler ki, aileleri bu yıl 2 haftalık tatillerini deniz kıyısında geçirmeye karar verdi.

Yola çıkmalarından 10 gün önce bir akşam, baba televizyonda haberleri izliyordu. Faruk, Jülide ve anneleri büyük bir çığlık duydular. Hemen salona koştular.

"Ne oldu?" diye sordu anne endişe içinde.

"Tatilimiz berbat oldu, bu bir felaket," diye yanıtladı baba.

"Ne yani, gitmiyor muyuz?" diye haykırdı Jülide. "Peki ama, gitmekten neden vazgeçtin?"

"Gideceğimiz plajın tam karşısında bir petrol tankeri kaza yapmış. Birkaç gün içinde su, petrolden dolayı simsiyah kesilecek, kumsal da katranla kaplanacak; her şeyin temizlenmesi aylar sürer."

"Petrol sızıntısı, petrol sızıntısı ha! Hem de tam gideceğimiz yerde! İnanamıyorum," diyor anne ağlamaklı.

Anne ve babasını böylesine allak bullak görmekten endişelenen Faruk, "Petrol sızıntısı da nedir?" diye soruyor.

Petrol, geminin deposunda kalacağına denize dökülüyor. Yakıt, suyun yüzeyini kaplayıp kayalıklarla plajlara yayılacak. Faruk ve Jülide, tatillerinin berbat olmasından çok daha kötü şeyler yaşanacağını henüz bilmiyorlar. Bu kaza binlerce kuşu, martıyı, balığı, denizyıldızını, yengeci ve midyeyi öldürecek.

Evet ama, bunun keyfi de başka!

"Baba, beni stada arabayla götürür müsün, hava yürümek için çok sıcak," diyor Robi babasına.

"Abartıyorsun, yürüyerek gitmen en fazla 15 dakikanı alır."

"Ama bugün takımın formalarını ben taşıyorum, çantam ağır. Arabayla 2 dakikada gideriz."

"Pekâlâ, ama bu yaptığın gerçekten de tembellik."

Araba yola çıkıyor. Robi, okyanusları katedip duran petrol tankerlerine teşekkür borçlu! Onlar olmasa, arabayı çalıştıracak benzin olmazdı. Tabii ki, tankerler okyanuslar için tehlikeli...

Evet ama, yorulmadan stada gitmenin keyfi de başka!

Suzan bulaşık makinesini dolduruyor, deterjan gözüne bir tablet koyuyor, programı başlatıyor ve bulaşık kendi

kendine yıkanırken, o da odasında kitap okumaya gidiyor.

Makinenin arkasında, Suzan'ın göremediği bir boru var; bu boru aracılığıyla litrelerce su (küçük deterjan tabletinin içindeki kimyasal maddelerle dolu su) nehirlere ve denizlere akıyor.

Evet ama, bulaşığı elde yıkamamanın keyfi de başka!

Dışarıda Lola mangalı yakarken, Mark buzdolabından sosisleri ve pirzolaları çıkarıyor. Mangal hazır olduğunda, Lola etleri kömürün üstündeki ızgaraya koyuyor. Bahçeyi iştah açıcı bir koku kaplıyor.

Mark ve Lola yemeklerinin tadını çıkarırken, mangaldan tehlikeli gazla yüklü bir duman yükseliyor.

Evet ama, böyle bir yemeğin bahçede soğuk gazoz ve cipsle tadını çıkarmanın keyfi de başka!

Komşunun kedisi öldü

Teoman, direksiyona geçip arabayı sürüyormuş gibi yapmaya bayılıyor.

O gün arabaya bindiğinde, anahtarların kontağın üzerinde durduğunu fark ediyor. Önemli değil, çünkü garajın kapısı kapalı.

Teo, "Motorun sesini duymak için anahtarı çevirmek istiyorum," diyor kendi kendine. "Eğer vitese dokunmazsam bir tehlike yok, araba hareket edemez."

Bir an kararsız kalıyor, ama kendini engelleyemiyor. Motor hemen çalışıyor. Teo kendini, arabayı gerçekten kullanıyormuş gibi hissediyor.

"Teo, sofraya! Pizza hazır!" diye sesleniyor annesi mutfaktan.

Teo, garaj kapısını arkasından çarparak doğruca mutfağa koşuyor.

Teo iki şeyi fark etmedi:

Motoru durdurmayı unutmuştu.

Ve o arabada oynarken, hep onların evinde dolanan komşunun yaşlı kedisi sessizce garaja girmişti.

Birkaç saat sonra, Teo'nun annesi alışverişe gitmek üzere garaj kapısını açtığında, kediyi dört patisi havada ölü buldu; oysa araba yerinden hiç kıpırdamamıştı.

Kedi ezilmedi. Ama, garaj kapısı kapalı olduğundan içeri hava girmiyordu ve kedi, arabanın egzozundan çıkan gazı soludu. Bu gazlar öldürücü.

Akıl alır gibi değil! İnsanlar, bir yerden bir yere gidebilmek için, havaya öldürücü gazlar salan bir makine icat etmiş. Trafiğin yoğun olduğu yerlerde, gitgide daha çok insanın astım, bronşit ya da bronşiyolit gibi solunum yolu hastalıklarına yakalandığı biliniyor.

Yine de, bir arkadaşı görmek uğruna 100 kilometre yolu yürümek zorunda kalmamak, rahat

rahat oturarak yolculuk etmek, istediğimiz zaman yola çıkmak, dilediğimiz yere gitmek, hızı hissetmek, bütün bunlar bize havanın temizliğinden daha önemli gelir.

Kuşkusuz herkes havayı daha az kirleten arabalar olmasını ister. Ama yine de insanlar, gezegenlerini daha az kirletmek için somut olarak ne yapılması gerektiğini ancak işlerine geldiğinde düşünürler.

Alara'nın partisi

Alara yeni bir siyasi parti kurmaya karar verdi. Adını da buldu: Sıfır Kirlilik Partisi. On arkadaşı üye oldular bile; Alara bütün okulu, hatta öğretmenleri de ikna etmeyi umuyor. Akşam bir toplantı düzenleyerek programını sunuyor:

- Bisiklet, paten ya da gidonlu kaykay kullanmak ve yalnızca elektrikli otomobillere binmeyi kabul etmek.
- Marketlerde plastik torba kullanmayı

kabul etmemek.

• Sokaktaki köpek pisliklerini toplamak.

• Bulaşıkları olabildiğince az deterjan kullanarak elde yıkamak.

• Yalnızca, dönüştürülmüş kâğıttan yapılan defterleri almak ve dönüştürülmüş kap kâğıdı kullanmak.

• Yalnızca, "biyolojik" diye etiketlenmiş ürünleri yemek.

Salonda alkışlar yükseliyor. Biri ayağa kalkıp söz istiyor.

"Böyle bir programla partine Sıfır Kirlilik demeye nasıl cesaret ediyorsun? Saçmalık bu! Çevreyi kirletmemek için ne yapmamız ve nasıl yaşamamız gerektiğini ben size söyleyeyim." Sinirli delikanlı yerinden kalkıp tahtaya yaklaşıyor ve yazmaya başlıyor:

• Yalnızca, ketenden elde dikilmiş giysiler giymek ve kirli çamaşırları elde yıkamak.

• Pille çalışan bütün oyuncakları çöpe atmak.

• Uçağa binmemek.

• Gazdan, elektrikten, buzdolabından, dondurucudan vazgeçmek ve aydınlatmayı mumlarla yapmak.

• Hastaneye gitmeyi, ilaçları ve zararlı ışınlar yayan röntgen cihazlarını reddetmek.

• ...

Delikanlıyı durdurmak mümkün değil! Herkes ayağa fırlıyor –Kavganın eşiğindeler. Alara salondakileri yatıştırmaya çalışıyor.

"Bizi mağara devrine geri götürmek istiyor bu!" diye bağırıyor salonun gerisinden biri.

Öyle görünüyor ki, delikanlı kirlilik sorunlarını çözmek için, insanların binlerce yılda kurduğu uygarlığı ortadan kaldırmayı öneriyor.

Sarıkız'ın döngüsü

Sarıkız her gün otlayıp kaka yapıyor; koca tezekleri toprağa karışıyor ve çimenin büyümesini sağlayacak gübreye dönüşüyor. Böylece, Sarıkız otlamaya devam edebiliyor; çünkü çimenler tekrar çıkıyor ve o tekrar otlayınca, tekrar kaka yapıyor... Sarıkız yaşlılıktan ölene kadar bu böyle devam edip gidecek.

Bir daire içinde dönüyoruz! Ot – Sarıkız'ın kahvaltısı – gübre – çayır – ot – Sarıkız'ın öğle yemeği – gübre – çayır... Bir daire içinde dönüp duruyoruz; bu da çok iyi, çünkü inekler ve danalar doğurdukları için her zaman var olacaklar; otlar da her zaman var olacak. "Döngü" ya da "besin zinciri" denen şey budur. Doğal bir döngü

–Çünkü yalnızca doğal şeylerle işliyor: İnekler, otlar, su, güneş, hava.

Osman'ın Sarıkız gibi 10 ineği var. Onları çayırlıkta otlamaya bırakıyor, akşam olunca da hepsini sağıp sütlerini satıyor. Bazen, eti için ineklerden birini kesiyor. Ama çok sık değil; çünkü onların küçük danalar doğurmalarını istiyor.

Osman, doğal bir döngünün parçası oldu, süt ve et alarak bu döngüden faydalanıyor. Aynı zamanda da döngünün işlemesini sağlıyor: Kışın inekleri beslemek için kuru ot saklıyor, onları farklı çayırlara götürüyor, daha iyi yeşersin diye tarlaları gübreliyor...

Döngü kırıcı Mehmet

Osman yaşlanıyor ve çiftliğini satmaya karar veriyor. Çiftliği Mehmet alıyor. İneklerin yeterince süt ve et üretemediklerini, üstelik otladıkları

tarlaların ot yerine patates verebileceğini düşünüyor. Bunun üzerine Mehmet, inekler için çuvallar dolusu yem alıyor; bunlar ineklerin seve seve yedikleri, çabuk şişmanlatan gıdalar. Mehmet patates üretmek için tarlayı ekiyor; bu sırada kimyasal gübre kullanınca, patateslerin daha hızlı büyüdüklerini ve daha iri olduklarını fark ediyor. Mehmet, Osman'dan 10 kat fazla süt, 15 kat fazla et üretiyor ve yüzlerce kilo da patates yetiştiriyor.

Birkaç yıl geçince, çiftliğinde tuhaf şeyler olmaya başlıyor: Önce iki inek yerde yuvarlanarak ölüyor, veteriner olanlara anlam veremiyor; çiftliğin arkasındaki nehirde onlarca ölü balık yüzüyor ve tarladan artık yalnızca minicik patatesler çıkıyor.

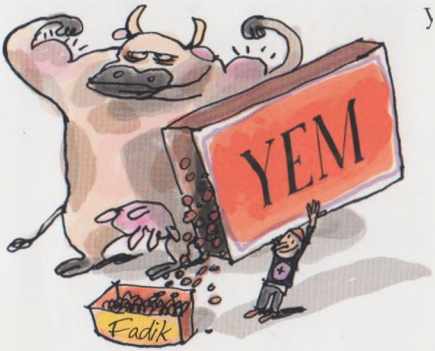
Araştırmalar tamamlanınca, kuşku kalmıyor: İneklerin yeni yemleri onları hasta etmiş; tarladaki kimyasal gübre nehre karışıp balıkları zehirlemiş; tarlanın toprağı, üretmeye zorlanmaktan tükenmiş.

Tarih boyunca insanlar, doğadan ihtiyaçları olan şeyleri sağlamıştır: Evlerini inşa etmek, ısınmak, aletler yapmak için tahta; yollar yapmak için taş; ekinlerini sulamak için su... Böyle olması da çok normal.

Ama bazen insanlar, doğadan çok fazla alır, doğaya çok fazla atık bırakır ve sonuçta da doğal döngülerin bozulmasına neden olurlar. İyi işleyen doğal döngülere katılmak yerine, onları kesintiye uğratırlar –tıpkı Mehmet'in yaptığı gibi.

Daha hızlı, daha yüksek, daha uzak, daha güçlü...

Mehmet, doğayı işlemek yerine, onu kullandı. Ondan en fazlasını alabilmek için. Bazı sporcular aynı şeyi kendi vücutlarına yaparlar. Daha fazla madalya kazanmak, daha hızlı koşmak, daha tempolu yüzmek, daha yükseğe sıçramak, daha hızlı pedal çevirmek, ağırlıkları daha uzağa atmak için, yuttukları ya da kendilerine enjekte ettikleri kimyasal maddelerle ve ilaçlarla vücutlarını kirletirler. Vücutlarını son noktaya kadar –en sonunda kaslarını yırtana, tendonlarını koparana, dizlerini ve sırtlarını mahvedene kadar kullanırlar. Ciddi şekilde hastalanmalarına, hatta ölmelerine neden olacak derecede doping yaparlar. Tıpkı bizim de doğayı, onu ciddi şekilde hasta edecek, onu öldürecek kadar sömürebildiğimiz gibi.

Ağaçları kesip yerlerine yenilerini dikmeyince, ormanlar yok olur, toprak kayar, yağmur artık yağmaz, çöller büyür...

Havaya gaz yayan deodorantlar icat ettiğimizde de, Dünya'yı Güneş'ten koruyan ozon tabakası delinir. Bu delikten bize, deri ve gözler için tehlikeli ışınlar ulaşır.

Çok fazla balık avladığımızda, bazı türler üremek için gerekli zamanı bulamaz ve yok olur.

Sorun yaratan şey de budur: Doğayı, döngülerini bozana kadar sömürmek. Kirlilik işte budur.

Atık fabrikaları

Atık üretmenin ve geridönüştürmenin bütün canlılar için doğal bir eylem olduğunu çoğu kez unuturuz: Soluduğumuz havadaki oksijen tamamen bitkilerden, özellikle de milyarlarca yıldır okyanuslarda yaşayan yosunların kalıntılarından gelir. Bitkiler; hayvanların ve insanların karbon gazı atıklarını tekrar kullanırlar ve hayvanların dışkı-

sıyla beslenirler... Bütün canlılar, atık fabrikalarıdır –Ama temiz atık fabrikaları: Yalnızca, başka canlıların geridönüştürebileceği atıklar salar ve başkalarının atıklarını geridönüştürmeyi bilirler. İnsan faaliyetleri, doğanın geridönüştüremeyeceği atıklar ürettiğinde, kirlilik sorunları yaşanır.

Kirlilik; atıklarla, atılan şeylerle ilgili bir olay değildir. Kötü atıklarla ya da aşırı atıklarla ilgilidir.

Başka çözümler bulmak

Lena, ablası Melani'ye minicik bir şekil göstererek, "Bak, kitabımın her sayfasının altında, küçük bir desen var, ne bu?" diye soruyor.

"Bu bir ağaç, gövdenin altında da kökleri görünüyor," diye yanıtlıyor Melani.

"Sağ ol yani, gerizekâlı değilim

herhalde! Neden bunu her sayfanın altına koymuşlar, onu soruyorum?"

"Bilmiyorum, güzel dursun diye olmalı."

"Açıkçası, ne işe yaradığını anlayamadım; polisiye bir kitap bu, ağaçlarla ilgisi yok."

Lena'nın kitabındaki öyküyle hiç ilgisi olmasa da, bu küçük desen çok önemli! Çünkü, kitabı üretmek için hiçbir ağacın kesilmediğini simgeliyor. Kitabın başka şekilde üretildiğini anlatıyor: Yeni kâğıt yapmak için ağaçları kesmek ya da eski kitapları yakıp havaya zehirli gazlar salmak yerine, yeniden kâğıt üretmek üzere eski kitap sayfaları toplanmış.

Yeni bir şey üretmek için atıklar, yani çöpe atacağımız eski kitaplar kullanılmış.

İşte, başka türlü çözümler geliştirmek için insanların icat

ettiği yüzlerce teknikten biri: Atıkları toplayıp tekrar kullanıma sokmak. İnsanlar bu şekilde atıkları geridönüştürerek, döngüleri tekrar oluşturabilirler.

Tek bir gezegen... bir sürü ülke

> Soruşturma tamamlanınca; Jülide ve Faruk'un tatilini berbat edenin, petrole bulanmış plajdan çok çok uzaklardaki bir ülkeden gelen gemi olduğu anlaşıldı. Geminin sahibi, sırf para harcamamak için, gerekli bakımları yaptırmamıştı. Sonuçta, aşırı yüklü gemi battı.
>
> "Ne iğrenç!" diyor Jülide. "Geminin geldiği ülke, onun yola çıkmasını engellemeliydi; bizim hiç suçumuz yok, ama yine de olan bize oldu."

Doğru, belki de başka bir ülkenin gemiyi denetlemesi, sahibini onu onarmaya ya da değiştirmeye zorunlu tutması gerekirdi. Ama ne yazık ki,

düzenlemeler ve yasalar dünyanın her yerinde aynı değil.

Yazın sonu geldi, soğuklar başlayacak; yabani kuş Sisi, Afrika'ya gitmek üzere kuzeyi terk edecek. İlk kez korkmadan uçuyor: Gittiği ülke Barışistan, kuşlar Afrika'ya göçerken avcıların onları vurmasını yasaklayan bir yasa çıkardı. Birkaç saatlik huzurlu bir uçuşun ardından, tam bir panik! Her yönden ateş ediliyor! Sisi, kurşunların arasından deli gibi slalom yapıyor. İyi de, ne zamandan beri insanlar yasalara uymuyor? Sisi, 2 saatten beri artık Barışistan üzerinde uçmadığını bilmiyor. O artık başka bir ülkenin üzerinde. Göç etmekte olan yabani kuşları koruyan yasalardan yoksun bir ülke burası.

Hayvanlar sınırları bilmez, onların bildiği tek bir gezegen vardır. Doğanın tek bir ülkesi vardır:

Yeryüzü. Oysa insan, yeryüzünü bir sürü ülkeye bölmüştür. Ülkeler kendi aralarında anlaşamazsa, doğayı korumak ve kirlilikle savaşmak zordur.

Çernobil

26 Nisan 1986.
Ukrayna'da bir kent: Çernobil.

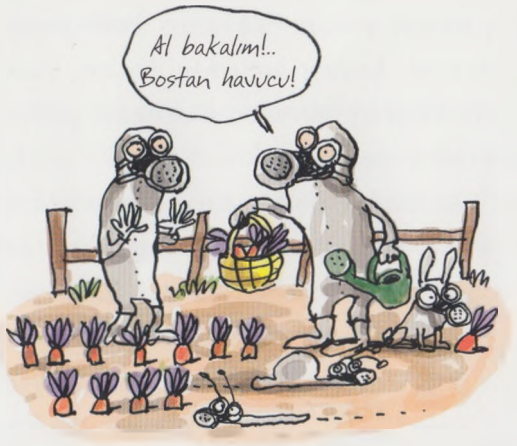
Bir nükleer santralde –elektrik üreten bir fabrikada– patlama. Patlamadan hemen sonra, radyoaktif tozlar fabrikadan sızıyor. Görünmez, ama bütün canlılar için öldürücü olan ışınlar yayıyorlar her tarafa.

Fabrikanın içinde sağ kalan yok.

Dışarıda, insanlar hemen ölmüyor; ama onlara neredeyse hiç hayatta kalma şansı bırakmayan kanserlere yakalanıyorlar. Ağaçlar, bitkiler, hayvanlar da zehirleniyor. Toprak, çok uzun süre ekilemiyor.

Küçük radyoaktif elementlerin hepsi santralin bulunduğu bölgede kalmıyor, havaya ve bulutlara yükseliyor. Ve esen rüzgâr, bulutları Avrupa'nın ve Asya'nın

üzerine taşıyor. Ukrayna'dakilerden daha zayıf radyoaktif ışınlar gönderiyorlar gerçi ama, patlamadan binlerce kilometre uzakta, toprakta, sebzelerde, meyvelerde izleri bulunuyor. Onları yemek tehlikeli. Çernobil'den uzakta olmalarına rağmen, bazı ülkelerde kanser vakaları artıyor.

Çernobil faciası bir korku filmi değil, gerçek. Bu, Ukrayna'nın felaketi de değil, bu bir dünya felaketi. Kirlilik sınır tanımıyor.

Eğer, yeryüzündeki bütün ülkelerde yaşayan erkekler ve kadınlar, doğayı ve insanları koruyan

yasalar, fabrikalardaki güvenlik kuralları, toprağı işleme, balık tutma ve avlanma şekilleri gibi konularda anlaşamazlarsa, Dünya'nın kirlilik sorununu çözmek imkânsız olacak.

Risk yaratmak

İnsan; ateşi bulup tahtaları yaktığında, gaz yayarak havayı kirletti. İnsan; nükleer enerjiyi keşfettiğinde, Çernobil gibi felaketlere yol açtı.

Ateşi icat etmek, aynı zamanda yangınları icat etmektir; bıçağı icat etmek, aynı zamanda yaralanmayı icat etmektir; gemiyi icat etmek, aynı zamanda batmayı icat etmektir...

Uygarlığın başından beri, insanın icatları yeni riskler ve yeni kirlilikler yaratmıştır.

Damla'nın kahverengi gözleri

Damla yeni doğdu. Kahverengi gözleri, beyaz bir teni, siyah saçları var. Aynı zamanda -ki bu hiç şaşırtıcı değil- 2 bacağı, 2 kolu, 2 eli, 2 gözü var!

Babasının spermi, annesinin yumurtasıyla karşılaştığında, Damla şu anki haline hiç mi hiç benzemiyordu. Ama her şey programlanmıştı. Önce bir embriyo, sonra bir fetüs, sonra bir bebek oluşturmak için çoğalan minicik hücrelerde genler vardır. Bu genlerde, Damla'nın mavi yerine kahverengi gözleri, siyah yerine beyaz bir teni falan olacağı öngörülmüştü.

Her canlının genleri vardır. Örneğin, küçük bezelye tanesinin renginin, şeklinin, tadının sorumlusu genleridir.

İnsanların son inanılmaz buluşu, öngörüleni değiştirmek, farklı sonuçlar elde etmek için canlıların genleriyle oynamaktır.

Abrakadabra!

> Bitkilerin genleriyle oynuyoruz –Plastik üreten bitkiler yaratmak için.
>
> Mısırların genleriyle oynuyoruz –Büyürken böceklerin onları yemesini engelleyecek bir zehir üretsinler diye.

Bu, büyü değil! Gelecekte böyle bitkiler üretilecek, hatta böyle mısırlar bugün bile var. Genlerini değiştirdiğimiz için, onlara "genetiği değiştirilmiş organizma", yani kısaca "GDO"lar diyoruz. Harika gelişmeler yaşanacak! İnsan; hayat kurtarmak, hastalıkları, gelişim bozukluklarını, sakatlıkları önlemek için genleri değiştirecek. Hatta bazıları, GDO'ların tarımı iyileştirerek dünyadaki açlık sorununu çözeceğini ileri sürüyor.

Ama, plastik üreten bitkileri yediklerinde böceklere, bu böcekler insanları soktuğunda insanlara ne olacak? Peki, ya hayvanlar veya insanlar böcek öldürücü mısırlardan yediklerinde..?

Belki hiçbir şey olmayacak. Ama yine de dikkat etmeliyiz. İneklere, "deli dana" hastalığına yakalanmalarına yol açan hayvansal unlardan yedirdiğimizde de bir şey olmayacağına inanıyorduk. Ama oldu. Sonuç: İnsan için ölümcül bir hastalık.

Bilme hakkı...

"Her şeyden vazgeçiyoruz, bunlar tehlikeli," demek olanaksız. Önemli olan, riskleri anlamak, onları tartmak ve başkalarından saklamamak.

Bizi bilgilendirmek siyasi yöneticilerin görevi: Çiftçilerin GDO'lar ekip ekmediklerini, ineklerin domuz ve tavuk ölülerini

yiyip yemediklerini bilmemiz gerek. Havada ne olduğunu, kimyasal fabrikalarda ne olduğunu, Çernobil bulutlarının ülkemiz üzerinde dolaşıp dolaşmadığını bilmeliyiz...

... ve karar verme hakkı

Riskleri iyice anladıktan sonra da, onları göze alıp almayacağımıza karar vermemiz gerekir.

Peki, buna kim karar verir? Araştırmacılar, bilim insanları ya da siyasetçiler mi? Hayır. Yeryüzünde yaşayan herkes, yedikleri, içtikleri ve soludukları üzerine düşüncelerini belirtme hakkına sahiptir.

Bize; GDO'lar yemek isteyip istemediğimiz, nükleer santrallerden gelen elektriği kabul edip etmeyeceğimiz, ulaşımımızı bisikletle mi arabayla mı sağlayacağımız türünden seçimlerimizi sormak da, siyasi yöneticilerin görevidir.

Biftek, bisiklet ve nükleer elektrik?

"Ben et yemeye devam edeceğim, bifteğe bayılıyorum," diyor Nazlı.

"Bundan böyle, her gün bisikletimi çıkaracağım ve fabrikada yetiştirilen tavuklardan almayacağım artık," diye karar veriyor Tom.

Bir kere bilgilendirildikten sonra, Nazlı ve Tom seçimlerini yapabilirler. Bunlar her bireyin verebileceği kişisel kararlar. Ama Nazlı ve Tom, elektrik üretme şeklini değiştirmeye, yiyeceklerin üstüne "GDO içerir" veya "GDO içermez" etiketleri yapıştırılmasına ya da bisikletler için ayrılmış şeritlerin genişletilmesine karar veremezler... Bunlar toplumsal seçimlerdir. Bu nedenle karar vermek için tartışılmaları, konuşulmaları gerekir.

Sürekli tartışırız: Cumhurbaşkanı 5 yıllığına mı, 7 yıllığına mı seçilmelidir? Cumartesi ya da çarşamba sabahı okul olmalı mıdır, olmamalı mıdır? Kaldırımlarda patenlilere izin verilmeli midir, verilmemeli midir? Bunlar demokratik tartışmalardır.

Yetkililer, insanlara görüşlerini sorarlar. Peki ama, en önemli şeyler hakkında fikrimiz sorulur mu?

Doğanın, yeryüzünün, canlıların geleceğine karar vermek, aynı zamanda bir demokrasi sorunudur. Üstelik en önemlilerinden biridir.

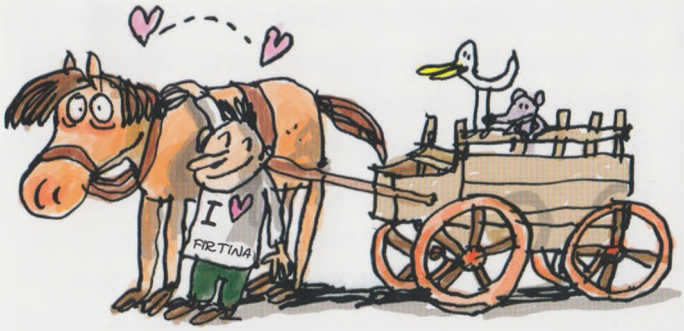
Fırtına bir araç mı, bir arkadaş mı?

Bay Pikus'un bir atı var. Onu, toprağı işlemek ve pazara giderken yük arabasını çekmesi için kullanıyor. Atını her gün fırçalıyor, dinlendiriyor, iyi besliyor,

seviyor, zaman zaman ona bir küpşeker veriyor... Eğer at hastalanırsa ya da ayağını kırarsa, bu tam bir felaket olur; çünkü Bay Pikus'un çalışmak için ona ihtiyacı var. Ama atıyla bu kadar ilgilenmesinin tek nedeni bu değil. Bay Pikus atını seviyor, ona çok bağlı. Ona bir ad bile vermiş: Fırtına.

Bay Pikus'un atı, aynı zamanda onun çalışma aracı. Ama Fırtına, bir çekiç ya da bir traktör gibi yalnızca bir araç değil. Bay Pikus bu hayvana karşı sevgi duyuyor; arkadaşlarımıza duyduğumuz bağlılık gibi, o da kendini atına bağlı hissediyor.

Doğa insana yararlıdır; insan da, tıpkı Bay Pi-

kus'un atına ihtiyaç duyması gibi, yaşamak için doğaya ihtiyaç duyar. Ama ayrıca, insanla doğa arasında, yine Bay Pikus'la Fırtına arasında olduğu gibi, çıkardan çok daha güçlü bir bağ vardır.

Döşemeköy

Hepimiz biliriz, uçan kum taneleri insanı illet eder. Anne babamızın havlusuna kum bulaştırdığımızda azar işitiriz. Rüzgâr estiğinde bacaklara batan, mayolara yapışan, gözleri acıtan kumlardan söz etmeye gerek bile yok. Maviköy belediye başkanı, kumun turistlere rahatsızlık vermesini engellemek için, plajları karo döşemeyle kaplamış. Buluşundan büyük gurur duyan başkan, kasabanın adını da "Döşemeköy" olarak değiştirmiş.

Birkaç yıl sonra, Döşemeköy'de tam bir facia: Plajlar terk edilmiş, dükkânlar ve lokantalar kapanmış, oteller boş. Başkan anlayamıyor, turistlerin hayatını kolaylaştırmak için her şeyi yapmıştı oysa.

Bir petrol sızıntısı falan da yok, kimse başkanı çevreyi kirlettiği için suçlayamaz. Ama çıplakayak kumda yürümekle döşeme üstünde yürümek arasındaki farkı hissedebiliyoruz!

Kar üstünde kaymanın, gece yıldızları seyretmenin, kendini dalgalara bırakmanın, meyve toplamanın, ağaçlara tırmanmanın zevkini de. Doğaya dokunmanın, onu görmenin, hissetmenin keyfini de. Hatta, doğayla konuşmanın keyfini!

Doğa insana duygular ve mutluluklar verir, insanda hisler uyandırır; tıpkı sevdiğimiz birinin bize gülmesi, bizi okşaması, öpmesi gibi.

İnsanın doğayla bu samimiyetini bozan her şey kirliliktir.

Beyaz Dağ kadar beyaz dişler

Manon ve Lukas, Fransa'nın en yüksek zirvesine, Beyaz Dağ'ın (Mont Blanc) doruğuna 300 metre uzaktalar. Burası nefes kesici!

Lukas, son tırmanışa başlamadan önce bir sandviç molası vermek istiyor. Ama oturup manzaranın en iyi şekilde tadını çıkaracağı bir yer bulamıyor.

"Hayır, orası olmaz," diyor Manon. "Baksana, Cızbız Yağı'nın reklam panosu karşıdaki dağı tamamen kapatıyor."

"Evet ama, Şamoniks gece kulübünün neon lambaları gözümü alıyor," diye yakınıyor Lukas.

"O zaman daha sağa gel, Tertemiz deterjanının afişiyle Beyaz Dağ Parlaklığı diş macununun arasından vadi görünüyor."

"Beni izle, buldum. Biraz daha solda ayakta durursak, dev Soda-Cola şişesinin yalnızca kapağını görüyoruz. Eh, bu daha az rahatsız edici."

Kim koca reklam panolarıyla dolu bir dağa tırmanmak ister? Oysa afişler, ne havayı ne suyu ne de çiçekleri kirletiyor; hayvanlara da saldırmıyor. Ama başka bir şeyi kirletiyorlar: Güzel manzaralarda dolaşırken hissettiğimiz güzel duyguları.

Hiç atık bırakmayan, hiç ses çıkarmayan arabalar icat etsek bile, bugünkünden daha çok araba görmeyi kim ister? Ya da ormanlarda, plaj boylarında dev park alanları görmeyi?

Onur'un öğle yemeği

Onur'un öğle yemeği 14 saniye sürdü. Başlangıç olarak, vitamin almak için yeşil bir hap, ana yemekte protein almak için kırmızı bir hap, tatlı olarak da sarı bir hap; çünkü öğleden sonra Onur spora gidecek, ona şeker lazım.

"Beslenmen için pembe hapını yanına almayı unutma, minerale ihtiyacın var, pembede bol bol var onlardan," diye öğütlüyor annesi.

Bu akşam ziyafet var; annesi, kızkardeşinin doğum günü kutlaması için

kalp şeklinde gökkuşağı renkli haplar almış; bu haplar en güzelleri, ama pek seyrek yiyorlar, çünkü içlerinde biraz fazlaca kafein bulunuyormuş.

Bu öykü hiç de ağzımızın suyunu akıtmıyor.

Sağlığımıza çok yararlı haplarla beslenebilirdik. Tıpkı hapishane-fabrikalarda tatsız tavuklar üretebileceğimiz gibi. Lezzetsiz çilekleri, lamba ışığı altında içlerine su pompalayarak irileştirebiliriz. Uzmanlar çeşitli testler yapıp bütün bunların sağlığa zararlı olmadığını kanıtlayabilirler. Bu da kuşkusuz doğru olur. Tıpkı gri betondan dev binaların kirlilik yaratmadığı, gürültünün hiçbir şeyi pisletmediği, kötü kokuların hiç kimseyi öldürmediği gerçeği gibi.

Ama insanlar sağlıklı tutulması gereken bedenlerden ibaret değildir. Sağlıktan başka şeyler de vardır: Zevk, oyun, hoşluk, güzellik...

Tatsız yiyecekler yemek, gökyüzünü göremek, suyun akışını ya da kuşların ötüşünü duyamamak, çiçeklerin kokusunu alamamak, bütün bunlar kirliliktir. Doğanın kirlenmesi değil, insan hayatının kirlenmesi!

Doğayla birlikte uygarlaşmak

İnsan da diğerleri gibi, yani hayvanlar, bitkiler ve bütün canlı varlıklar gibi, doğanın sakinlerinden biriydi.

İnsanların yaşamı zordu, hayatta kalmak için savaşıyorlardı; doğadan, onun fırtınalarından, gecelerinden, kuraklıklarından ve depremlerinden korkuyorlardı.

Derken insan, zekâsı sayesinde hayatını kolaylaştıran binlerce şey icat etti. Doğayı, yabani bir hayvanı evcilleştirdiğimiz gibi uysallaştırdı.

Ama uygarlığı inşa ederken, kendini gitgide bütün diğer canlılardan üstün hissetmeye başladı. Böyle olunca da doğaya, istediği gibi kullanacağı dev bir depo gibi davranır oldu. Eline ne geçerse geçsin her şeyi atabileceği devasa bir çöplük, her şekilde kullanabileceği bir nesne gibi.

İnsan; doğadaki varlıklardan, yaşamları birbirlerine bağlı canlılardan yalnızca biri olduğunu unuttu.

Biz insanlar, bu dünyada yaşamaya devam etmek için, uygarlığımızı doğanın döngüleriyle bağdaştırmalıyız. Bunun vahşi doğaya dönmekle

hiçbir ilgisi yok! Gitgide daha da iyi yaşamak için, uygar kalmayı ve doğayla birlikte uygarlaşmayı –yani ona karşı saygılı, sorumlu ve dikkatli olmayı başarabilmeliyiz.

Brigitte Labbé uzun süre iletişim sektöründe görev aldıktan sonra çalışmalarını, karışık felsefi kavramları çocuklara aktarabilmek üzerine yoğunlaştırdı.

Michel Puech Paris'te Sorbonne Üniversitesi Felsefe Bölümü'nde öğretim üyesi. Dizinin felsefi içeriğini denetledi.

ÇITIR ÇITIR FELSEFE

Hayatı anlatan kitaplar

İyi ve Kötü
Adalet ve Haksızlık
Gerçekten ve Yalancıktan
Oğlanlar ve Kızlar
Güzellik ve Çirkinlik
Bildiklerimiz ve Bilmediklerimiz
Savaş ve Barış
İş ve Para
Özgür Olan ve Olmayan
Doğa ve Kirlilik
Cesaret ve Korku
Mutluluk ve Mutsuzluk
Liderler ve Diğerleri
Başarı ve Başarısızlık
Haklar ve Ödevler
Ben ve Başkaları
Yaşam ve Ölüm
Beden ve Akıl
Zaman Çok ve Zaman Yok
Söz ve Sessizlik
Aşk ve Dostluk
Şiddet ve Şiddetsizlik
Diktatörlük ve Demokrasi
Küçükler ve Büyükler
İnanmak ve Bilmek

Çıtır Çıtır Felsefe 10 – **DOĞA VE KİRLİLİK**
Yazanlar: Brigitte Labbé, Michel Puech
Resimleyen: Jacques Azam • Türkçe yayın editörü: Müren Beykan
Fransızca aslından Türkçeleştiren: Azade Aslan • Son okuma: Hande Demirtaş
Özgün adı: *La nature et la pollution* • © Éditions Milan, 2002
(300, rue Léon Joulin, 31101 Toulouse Cedex 9 France, www.editionsmilan.com)
Türkçe yayın hakları: Günışığı Kitaplığı, 2006 • Yayın hakları Milan Yayınevi'nden satın alınmıştır.
Tüm yayın hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz ve kullanılamaz. • 1. baskı: Haziran 2007, 21. baskı: Haziran 2014 (Her baskı 2000'er adet yapılmıştır.)
ISBN 978-975-6227-45-9

www.gunisigikitapligi.com

Kapak uygulama: Bora Gürsel • Baskı öncesi hazırlık: Neslihan Özceylan
Baskı: Gezegen Basım 1100 Yıl Mah. Matbaacılar Sitesi 2. Cad. No 202/A Bağcılar İstanbul (0212) 325 71 25 Sertifika 12002
Günışığı Kitaplığı bir Mia Organizasyon Restorasyon Yayıncılık Ltd. Şti. kuruluşudur. • Sertifika: 1206-34-12439
Profilo Plaza, Cemal Sahir Sok. 26/28 B3 Mecidiyeköy 34387 İstanbul • Telefon: (0212) 212 99 73
Faks: (0212) 217 91 74 • E-posta: info@gunisigikitapligi.com